

بررسی نظام شهری با رویکرد آمایش سرزمین (مطالعه موردی استان البرز)

زینب شریف کاظمی^{۱*}، میرنجف موسوی^۲

۱- کارشناس ارشد، رشته آمایش سرزمین، دانشگاه ارومیه (Sharifkazem.zeynab\@gmail.com)

۲- دانشیار، گروه جغرافیا، دانشگاه ارومیه (mousavi۴۲۴@yahoo.com)

⋮

چکیده

نظام شهری تجسم فضایی اقتصاد سیاسی و نحوه مدیریت سرزمین است، با مطالعه نظام شهری، نحوه پخشایش و میزان تعادل جمعیت شهرها مشخص تر می شود. عدم توجه به شاخص های جمعیتی نظام شهری در سیاست گذاری ها و برنامه ریزی منطقه ای و ملی موجب عدم توان منطقه و سرزمین با جمعیت آن گشته و مشکلات بسیاری را در جهت دستیابی به توسعه متوازن در سطح ملی به وجود می آورد. با توجه به اهمیت و جایگاه نظام شهری در آمایش سرزمین و توسعه نواحی، در این مقاله به منظور بررسی و تجزیه و تحلیل تحولات نظام شهری استان البرز در یک دوره زمانی سی ساله (۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵) از مدل ها و تکنیک های رایج در زمینه نظام های شهری مانند قانون رتبه اندازه، ضریب مدل آنتروپی و شاخص های نخست شهری استفاده گردید و برای گردآوری اطلاعات روش اسنادی به کار گرفته شد. روش تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی انجام شده است. نتایج به دست آمده حاکی از عدم تعادل، تمرکز و وجود پدیده نخست شهری در نظام شهری منطقه است که در طول دوره در اغلب شاخص ها روند کاهشی داشته و به سمت تعادل پیش می رود، در این دوره نخست شهری نیز کاهش یافته است. این کاهش موجب هدایت نظام شبکه شهری به سوی تعادل نشده است.

واژه های کلیدی: نظام شهری، آمایش سرزمین، نخست شهری، استان البرز.

۱- مقدمه

یکی از موضوعات و ویژگی های عصر حاضر، شهرنشین شدن جمعیت، افزایش جمعیت شهرها و به تبع آن توسعه شهرهای کوچک و بزرگ است (رنه شورت، ۱۳۸۸: ۱). تمرکز بیش از حد جمعیت و فعالیت، به ویژه در بزرگترین شهرهای کشورهای در حال توسعه موجب جذب بخش عمده ای از پتانسیل های توسعه به این شهرها شده است و در نتیجه این شهرها نسبت به دیگر شهرها بیش از حد بزرگتر شده اند (ایراندوست و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۲). این پدیده در نظام شهری کشورهای توسعه نیافته و کمتر توسعه یافته، در مقایسه با کشورهای توسعه یافته به طور نسبی بیشتر است.

نظام شهری مطلوب و به تبع آن، توزیع اندازه شهری مطلوب یکی از عوامل توسعه در یک منطقه و کشور است، که طی دهه های اخیر جایگاه مهمی را در متون مدیریت و برنامه ریزی سرزمین به خود اختصاص داده است (تقوایی، ۱۳۸۹: ۵۵). طبق مطالعات انجام شده توزیع فضایی جمعیت و فعالیت در نظام شهری کشورهای در حال توسعه، نامتعادل تر و نابرابرتر از کشورهای توسعه یافته بوده است. در نتیجه الگوی نامتوازن و نامتعادل توزیع فضایی جمعیت بر ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و اداری تاثیر آشکاری می گذارد. این الگو موجب می شود خلا جمعیتی و کارکردی در سطوح میانی و پایینی